Altschul, Arthur
De demetrii rhetoris aetate

DE DEMETRII RHETORIS AETATE.

DISSERTATIO INAUGURALIS

QUAM

AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

AB AMPLISSIMO

PHILOSOPHORUM ORDINE LIPSIENSI

RITE IMPETRANDOS

SCRIPSIT

ARTHUR ALTSCHUL

DRESDENSIS

LIPSIAE

MDCCCLXXXIX.

PATRIS OPTUMI MANIBUS

SACRUM.

Inter artis rhetoricae partes, quotquot rhetores veteres tractaverunt, ad nos maxime pertinet et in qua nos quoque operam et studium collocemus dignissima est ea quae est de generibus elocutionis. Ex iis autem, quae hac de re rhetores conscripserunt, non multa etiam nunc extant. Quo pluris is libellus habendus est, cui in codice antiquissimo (ex quo cetera exemplaria omnia fluxisse constat) haec sunt superscripta: *Δημητρίου Φαληρέως περὶ ἑρμηνείας, ὅ ἐστι περὶ φράσεως*, subscripta autem haec: *Δημητρίου περὶ ἑρμηνείας* (Rhetor. Graec. ed. Walz IX pp. 1 seqq., Rhetor. Graec. ed. Spengel III pp. 259 seqq.); quo genera elocutionis copiose et subtili cum iudicio magnaque elegantia tractantur. Cui autem aetati hic libellus adscribendus sit — quae res cum omnino non neglegenda est, tum plurimum valet ad historiam doctrinarum ad genera dicendi pertinentium cognoscendam — a nullo adhuc certis argumentis demonstratum est neque inter viros doctos constat. Atque illud quidem iam pridem cognitum est libelli auctorem fuisse non Phalereum Demetrium, sed cognominem quendam illius aetate inferiorem, verbum *Φαληρέως* autem, quod extat inter verba libello superscripta, ab aliquo scriba male additum esse. Atque diu quidem Demetrium aetate aut Dionysio Hali-

carnassensi aequalem aut inferiorem fuisse censuerunt[1]); neque vero quisquam argumentis id satis confirmavit. Sed his proximis annis nonnulli priori aetati libellum censuerunt adiudicandum esse. Zeller (Philosophie der Griechen II, 2 edit. III p. 58 not. 3, p. 148 cum not. 8) libellum ante Ciceronem et Andronicum Rhodium contendit scriptum esse; argumenta tamen nulla attulit. Dein Durassier, qui libellum anno 1875 gallice versum edidit, pp. XII—XV coniecit eius auctorem primum fuisse Phalereum, is autem quae conscripsisset postea ab alio retractata correcta aucta esse; quod quo tempore factum sit nesciri. Anno vero 1881 H. Liers dissertatione cui inscripsit „De aetate et scriptore libri qui fertur Demetrii Phalerei *περὶ ἑρμηνείας*“ demonstrare conatus est re vera libellum a Phalereo conscriptum esse; quod nemini videtur persuasisse, improbaverunt certe quicunque de dissertatione iudicium fecerunt, B. Litt. Centralblatt 1881 p. 903, G. Dzialas, Philol. Rundschau I p. 852, C. Hammer, Philol. Anzeiger XI p. 242. Iterum et accuratius etiam Liers hanc quaestionem tractavit et eandem fere opinionem denuo proposuit in Fleckeiseni Annal. philol. vol. 135 (1887) p. 681 seqq. Interim C. Hammer commentatione anno 1883 edita, cui inscripsit „Demetrius *περὶ ἑρμηνείας*“ probare studuit extremo saeculo ante Chr. n. altero libellum esse conscriptum; cui sententiae assensi sunt A. Steinberger (Wochenschrift für class. Philol. II p. 98) nec non Volkmann (Rhetorik edit. II

1) Cf. imprimis iudicia variorum, quae Goeller attulit in Demetrii editione pp. XI—XXX; Volkmann, Rhetorik der Griechen und Römer edit. I p. 462; Blass, De Dionysii Halic. scriptis rhetoricis p. 32 thes. VI.

p. 538). Gu. Christ quoque (Geschichte der griech. Litt. p. 444) Demetrium nostrum ante Ciceronem et Dionysium Thracem scripsisse censet. Mihi autem persuasum est Demetrium post Dionysium Halicarnassensem scripsisse; quod probare conabor praecipue doctrinis rhetoricis Demetrii et aliorum auctorum inter se conferendis. Tria igitur capita dissertationis instituam; quorum primo argumenta graviora, quibus demonstrare tentatum est Demetrium ante Dionysium scripsisse (quae omnia Liers aut solus aut primus attulit), refutabo, altero Demetrii doctrinas ad genera dicendi pertinentes conferam cum iis, quae apud alios rhetores leguntur, tertio cui aetati Demetrius adscribendus sit demonstrabo argumentis petitis partim ex iis rebus, quas capite altero exposuero, partim ex aliis.

Caput primum.

Argumenta, quibus viri docti effici putaverunt Demetrium ante Dionysium Halicarnassensem scripsisse, refutantur.

§ 1. Liers Dissertat. p. 34 haec verba affert e Philodemi rhetorica (IV columm. 17 v. 9, ed. Spengel, Abh. der philos.-philol. Classe der Bayr. Akad. III p. 223) „*πονηρ⟨ὸ⟩ν γὰρ ε⟨ἶς⟩ ὑπόκρισιν αἱ ⟨μα⟩κραὶ πε⟨ρ⟩ίοδοι, καθάπερ καὶ παρὰ ⟨Δη⟩μητρί⟨ῳ⟩ κεῖται περὶ τῶ⟨ν Ἰ⟩σοκράτους*“ eaque spectare docet ad haec verba libelli Demetriani § 303 „*καὶ αἱ περίοδοι δὲ αἱ συνεχεῖς καὶ μακραὶ καὶ ἀποπνίγουσαι τοὺς λέγοντας οὐ μόνον κατακορές, ἀλλὰ καὶ ἀπρεπὲς* (sc. *τὴν σύνθεσιν ἄχαριν ποιοῦσιν*)“, quae imprimis ad Isocratem pertinere paragrapho 12 allata ostendit. Ille autem Demetrius, quem laudat Philodemus, cum sit Phalereus, non alius quis ut Hammer p. 61 coniecit (id recte Liers Stilarten p. 713 inde effecit, quod Philodemus paucis versibus supra, col. 16 v. 24, *τὸν Φαληρέα* laudat, quem eundem posteriore quoque loco dici apparet), Liers conclusit libelli de elocutione Phalereum Demetrium esse auctorem. Sed postea, Stilarten p. 713, locum Philodemi spectare ad Demetrium nostrum ipse negavit constare; atque re vera auctorum consensus

multo levior est quam ut alterum altero usum esse inde concludere liceat, praesertim cum Philodemus de actione tantum loquatur, Demetrius autem longis continuisque periodis orationem parum venustam fieri doceat, obiter tantum indicans illas etiam difficiles esse ad pronuntiandum (*καὶ ἀποπνίγουσαι τοὺς λέγοντας*).

§ 2. Demetrius compositionis venustae tractandae initium facit his verbis (§ 179) „*γίνεται δὲ καὶ ἐκ συνθέσεως τὸ γλαφυρόν· ἔστι μὲν οὖν οὐ ῥᾴδιον περὶ τοῦ τρόπου τοῦ τοιοῦδε εἰπεῖν· οὐδὲ γὰρ τῶν πρὶν εἴρηταί τινι περὶ γλαφυρᾶς συνθέσεως. κατὰ τὸ δυνατὸν δὲ ὅμως πειρατέον λέγειν*“, finem his (§ 186) „*περὶ μὲν δὴ τοῦ κατὰ σύνθεσιν γλαφυροῦ ἐπιφαινομένου τοσαῦτα, ὡς ἐν δυσκόλοις*“. Quibus verbis Liers Dissert. p. 23, Stilarteu p. 692 effici docet Demetrium aute Ciceronem et Dionys. Halic. scripsisse, quoniam horum uterque illud genus compositionis tractaverit. — Verum est Dionysium de genere quodam compositionis, quod *γλαφυρὰν σύνθεσιν* vocat, copiose disseruisse (De comp. verb. 23 p. 170 seqq. editionis Reiskianae, De Demosth. 40 p. 1075 seqq.), Ciceronem eiusdem generis nonnunquam mentionem fecisse. Sed haec *γλαφυρὰ σύνθεσις* non eadem est atque Demetriana, sed prorsus diversa. Quod facillime cognoscimus, si conferimus auctores, quorum in scriptis *τὴν γλαφυρὰν σύνθεσιν* inveniri uterque docet. Demetrius § 181 postquam dixit compositione metrorum simili venustatem effici, haec addit: „*καὶ πλεῖστον μὲν τὸ τοιοῦτον εἶδός ἐστι παρὰ τοῖς Περιπατητικοῖς καὶ παρὰ Πλάτωνι καὶ παρὰ Ξενοφῶντι καὶ Ἡροδότῳ, τάχα δὲ καὶ παρὰ Δημοσθένει πολλαχοῦ, Θουκυδίδης μέντοι πέφευγε τὸ εἶδος.*“ E quattuor locis, quos ad illustrandam compositionem

venustam affert, unus e Dicaearcho petitus est, tres e Platone. Dionysius autem De comp. verb. 23 p. 173, 1 compositione venusta hos auctores optime usos esse docet: Hesiodum; Sappho, Anacreontem, Simonidem; Euripidem; *συγγραφέων δ' ἀκριβῶς μὲν οὐδένα, μᾶλλον δὲ τῶν πολλῶν* Ephorum et Theopompum; Isocratem. Alia quoque ratione idem demonstrari potest. Demetrius § 183 haec dicit „*Πλάτων μέντοι ἐν πολλοῖς αὐτῷ τῷ ῥυθμῷ γλαφυρός ἐστιν ἐκτεταμένῳ πως καὶ οὔτε ἕδραν ἔχοντι οὔτε μῆκος.*“ (Periodus vel incisum *ἕδραν* habent, si in parte postrema nonnullae syllabae longae extant.) His contraria sunt quae Dionysius de compositione venusta docet De Demosth. 40 p. 1078, 7 „*ἔτι τῶν ῥυθμῶν εἰς ἃς δὴ*[2]) *ἀποστέλλεται περιόδους οὐ τοὺς ἀξιωματικοὺς βούλεται λαμβάνειν, ἀλλὰ τοὺς χαριεστάτους· εὐκόρυφοι δὴ φαίνονται καὶ εὔγραμμοι διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἕδραν ἀσφαλῆ τελευτῶσι.*“ De comp. vb. 23 p. 172, 4 „*καὶ τῶν περιόδων τὰς τελευτὰς εὐρύθμους εἶναι βούλεται καὶ βεβηκυίας, ὡς ἀπὸ στάθμης, τἀναντία ποιοῦσα ἐν ταῖς τούτων ἁρμογαῖς ἢ ταῖς τῶν ὀνομάτων. ἐκεῖνα μὲν γὰρ συναλείφει, ταύτας δὲ διίστησι καὶ ὥσπερ ἐκ περιόπτου βούλεται φανερὰς εἶναι.*“ (*Τὸ βεβηκὸς* fere idem est atque *ἡ ἕδρα*, cf. Hermogenem Rh. Gr. Sp. II p. 296, 1—15.)

Apparet igitur Demetrii compositionem venustam a Dionysiana prorsus diversam esse. Inest autem illa in Dionysii compositione media vel mixta; quam Dionysius

2) Sic scribendum censeo pro eo quod traditur „*ἐπὶ τῶν ῥυθμῶν. εἰς ἃς δὲ.*“ Sylburg coniecit post *λαμβάνειν* esse addendum *ῥυθμούς*; Reiske pro *ἐπὶ* scribendum esse *ἔρωτι*; K. W. Krüger, Krit. Analekten I p. 137 sic scripsit „*ἐπεὶ τῶν ῥυθμῶν εἰς οὓς δὴ ἀποστέλλεται ⟨τὰς⟩ περιόδους*“.

De comp. verb. 24 p. 187, 3 optime conformatam esse dicit ab Homero; Stesichoro, Alcaeo; Sophocle; Herodoto; Demosthene; Democrito, Platone, Aristotele. Huius autem generis totius tantum descripsit naturam; de ea specie, quam Demetrius compositionem venustam vocat, nihil dixit. Ergo Demetrius, etiam si post Dionysium scripsit, vere dicere potuit de ea quam ipse *γλαφυράν* appellat compositione se primum scripsisse.

§ 3. In dictione (*λέξει*) venusta tractanda Demetrius §§ 142—145 quinque tropos quippe qui venustatem efficiant affert; incipit autem § 142 his verbis „*πολλὰς δ' ἄν τις καὶ ἄλλας ἐκφέροι χάριτας*[3]). *γίγνονται δὲ καὶ ἀπὸ λέξεως χάριτες ἢ ἐκ μεταφορᾶς*", § 145 finitur his „*αἱ μὲν οὖν τοιαῦται χάριτες παρ' αὐτὰς τὰς λέξεις*". Qua de re Liers Dissert. p. 16, Stilarten p. 688 sub 4) sic fere disserit: „Illis verbis primis et ultimis Demetrius iudicat §§ 142—145 simili argumento inter se coniungi. Argumenti similitudo in iis haec est, ut in omnibus agatur de tropis; hoc autem termino technico cum Demetrius non utatur (ut nusquam omnino in toto libello)[4]), sed

3) Haec verba non bene se habent. Consentio H. Weilio, qui in Fleckeiseni Annal. philol. 73 p. 704 coniecit post *ἄλλας* addendum esse *τοιαύτας* vel *ἀπὸ σχημάτων*, ut haec verba iis quae §§ 140, 141 de *χάριτι ἀπὸ σχημάτων* dicta sunt conclusionem addant.

4) Hammer p. 57 not. haec verba e § 120 affert: „*ἐγὼ δὲ Πολυκράτει μὲν τῷ ῥήτορι συγχωρῶ ἐγκωμιάζοντι* (*Θερσίτην* add. Maass Hermae vol. 22 p. 576 not. 2) *ὡς Ἀγαμέμνονα ἐν ἀντιθέτοις καὶ μεταφοραῖς καὶ πᾶσι τοῖς ἐγκωμιαστικοῖς τρόποις*." Hoc autem loco *τρόπος* terminus technicus non est, sed „modum" significat. (Neque vero Sauppio et Maassio

pro eo pluribus vocibus (*χάριτες παρ' αὐτὰς τὰς λέξεις*), apparet eum scripsisse, antequam vox tropi recepta sit in technologiam Graecorum rhetoricam. Ita vero utitur voce iam Cicero, cf. Bruti § 69, atque etiam prior Dionysius Thrax initio libelli, quem de arte grammatica conscripsit, inter sex artis partes *ἐξήγησιν κατὰ τοὺς ἐνυπάρχοντας ποιητικοὺς τρόπους* profert.“

Sed quod neque hoc neque ullo alio loco Demetrius vocem tropi technologice usurpat, id ad aetatem Demetrii definiendam non valet. Demetrius enim permulta e scriptis antiquioribus hausit, praecipue ex Aristotelis Rhetor. libro III, praeterea e Theophrasti libro *περὶ λέξεως*, e medicorum scriptis (§§ 176, 177), ex aliis, ut Hammero, qui p. 45 libellum de elocutione docet esse „teils eine Umschreibung des dritten Buches der aristotelischen Rhetorik, teils eine Zusammenhäufung verschiedener Lehren aus den Schriften des Theophrast, Archedemus u. a., untermischt mit einigen nicht zu unterschätzenden aesthetischen Bemerkungen über den Stil einzelner Redner und Dichter“, in universum assentiri possimus (dummodo illud teneamus, quod neglexit Hammer, Demetrium non solum quaedam nullius priorum opera usum ipsum observasse, sed praeterea rationem, qua singula omnia ad quattuor probabilia et ad quattuor vitiosa genera dicendi illustranda adhibuerit, maximam partem ex ipsius ingenio ortam esse). Ergo quod tropi terminus in Demetrii libello non reperitur, huius rei causa ea quoque fuisse potest, quod auctoribus, quibus Demetrius usus est, non

---

consentio, qui negant illud *τρόποις* recte tradi. Ille in Oratt. Att. recc. Baiter et Sauppe II p. 223, 21 *τόποις* scribendum, hic l. l. vocem delendam esse censet.

ipsi, terminus ille ignotus fuit, Demetrius autem tam accurate illos secutus est, ut ne termino quidem, qui apud eos non extabat, uteretur. Neque hoc veri non simile est. Potest enim demonstrari Demetrium compluribus locis ea, quae apud auctores invenerit, adeo non mutata sua fecisse, ut etiam nonnulla, quae cum aliis in eodem libello dictis discreparent aut in dissertationis dispositionem ac contextum non quadrarent, integra transtulerit [5]). Quae res cum non solum ad hanc quaestionem examinandam, sed etiam ad universam scribendi rationem, qua usus est Demetrius, cognoscendam multum valeat, de ea uberius placet disserere. Praemonendum autem est, nonnunquam tantum illis discrepantiis ipsis cognosci ex aliis auctoribus hausta a Demetrio proferri.

I. § 10 Demetrius quid sit periodus his verbis definit: „*τῶν μέντοι κώλων καὶ κομμάτων τοιούτων συντιθεμένων πρὸς ἄλληλα συνίσταντι αἱ περίοδοι ὀνομαζόμεναι. ⟨καὶ⟩ ἔστι* [6]) *περίοδος σύστημα ἐκ κώλων ἢ κομμάτων εὐκαταστρόφως ⟨εἰς⟩* [6]) *τὴν διάνοιαν τὴν ὑποκειμένην ἀπηρτισμένον.*“ § 16 dicit haec: „*τῶν δὲ περιόδων αἱ μικρότεραι μὲν ἐκ δυοῖν κώλοιν συντίθενται, αἱ μέγισται δὲ ἐκ τεττάρων· τὸ δ' ὑπὲρ τέτταρα οὐκέτ' ἂν ἐντὸς εἴη περιοδικῆς συμμετρίας.*“ At § 17 docet etiam singulis colis periodos fieri posse. Haud dubie hic Aristotelem secutus est (cf. Rhet. III, 9 p. 1409 b 13—17), illic aut alium auctorem aut suum indicium.

II. Iam Liers Dissert. p. 10, Stilarten p. 691 seq.

---

5) Ut omnino in libello concinne componendo et expoliendo perparvam operam posuit, cf. Liers Dissert. p. 32, 33.

6) Sic scribendum esse coniecit primam manum cod. Parisini secutus Schenkl Wiener Studien IV p. 66.

coniecit ea, quae de genere venusto Demetrius doceret, exceptis iis quae essent de compositione (§§ 179—185), ex aliis libris ab eo hausta esse, ex iis videlicet quos Peripatetici de venustate (*περὶ χάριτος*), de ridiculis (*περὶ γελοίων*), de aliis huius generis rebus conscripsissent. Cui in universum assentior; sed variae partes distinguendae sunt. Ex quibus prima et principalis paragraphis 128—162 continetur; sequuntur additamenta tria. Et de his quidem mox verba faciam; illam primam ex alio auctore a Demetrio haustam esse, his rebus apparet:

a) Ut in ceteris generibus dicendi tractandis Demetrius de rebus, dictione, compositione (*πράγματα* vel *διάνοια, λέξις, σύνθεσις*), quibus unum quodque efficiatur, singillatim disserit, ita etiam in genere venusto: de dictione §§ 137—155, de rebus 156—162, de compositione 179—185. At in §§ 132—136, quae singularum rerum quibus venustas fit enarrationi ut exordium praemissae sunt, duo tantum fontes venustatis commemorantur, res et dictio; neque tertii fontis mentionem errore scribae in manuscripto excidisse, apparet his verbis quae in § 136 extant: „*ἦσαν δὲ ἡμῖν αἱ μὲν* (sc. *χάριτες*) *ἐν τῇ λέξει, αἱ δὲ ἐν τοῖς πράγμασι. παραδείξομεν οὖν καὶ τοὺς τόπους καθ᾽ ἑκάτερα.*“ Haec discrepantia quo modo orta sit, intelligere non possumus, nisi conicimus Demetrium paragraphos 132—162 ex aliquo auctore, qui de his duobus tantum venustatis fontibus disseruerit, hausisse, deinde eas §§, quae sunt de compositione venusta, de suo addidisse (cf. § 179) neque vero, ut debebat, huius tertii fontis mentionem in §§ 132—136 inseruisse.

b) Bene Liers Stilarten p. 691 monet in venusto genere figuras verborum ad dictionem referri (§§ 140 seq.), quas ceterum Demetrius compositionis partem faciat (§§ 59

—67. 208. 267—271; expressis verbis id docet § 59); item collocationem verborum (§ 139, cf. 50. 249). — Neque tamen recte Liers brevitatem addit; quae ut in genere venusto §§ 137 seq., ita etiam in genere sublimi § 103 in dictione commemoratur.

c) Idem p. 692 monet vocem *γλαφυρός*, quam iustum nomen generis venusti esse e §§ 36 et 128 cognoscamus, in iis septem §§, quae sint de compositione venusta, tribus (immo quattuor) locis extare; in iis, quae sint de rebus et dictione hanc vocem perraro adhiberi (in ea de qua nunc ago parte non nisi §§ 128 et 138 extat), saepissime autem eius loco vocem *χάρις*.

d) Demetrii libellus de sola oratione pedestri est; itaque saepius Demetrius modis quibusdam dicendi uti dissuadet, quia in poeticam tantum orationem conveniant, non in pedestrem. At in hac parte libelli res aliter habet: plus semel dictiones poeticae, ab oratione pedestri abhorrentes, commemorantur neque vero ab iis abstinendum esse scriptor docet; ut in §§ 146 seq., quas cum 89. 90, et in 143, quam cum 91 conferas. Cuius rei causa haud dubie ea est, quod auctor, ex quo haec pars hausta est, venustatis poeticae non minus quam pedestris rationem habuit.

III. Hanc partem excipiunt §§ 163—169, quibus demonstratur quae sint discrimina inter *τὸ εὔχαρι* et *τὸ γελοῖον*. Hae §§ et ipsae ex aliquo libro Peripatetico videntur haustae esse, neque vero ex eodem ac 128—162; in illis enim *ἡ χάρις* et *τὸ γελοῖον* ut contraria opponuntur, in his ridiculum pars altera venustatis est, cf. §§ 128. 151. 161. 162. — Paragraphos 170—172 ex eodem fonte haustas esse ac 163—169 veri simillimum est.

IV. Sequuntur §§ 173—175, quae sunt de vocibus

pulchris; deinde §§ 176—178, quae sunt de iis generibus vocum quae soni differentiis fiunt. Illas e Theophrasto, has e scriptis musicorum se hausisse Demetrius ipse indicat. Neutrum caput iusto loco positum est; utrumque cum §§ 142—145 potius coniungendum erat. Praeterea quae in posteriore capite de generibus vocum disseruntur coniungenda erant cum iis quae in priore de vocibus sono pulchris dicuntur. Videmus igitur Demetrium, quae e diversis fontibus hauserit, separata in libello suo posuisse, cum sententia ac dispositio poscerent ut ea in unum commiscerentur.

§ 4. Iam ad ea argumenta, quae e doctrina Demetrii petita sunt, refutanda accedamus. Ac primum quidem Liers Dissert. p. 8, Stilarten p. 695 seq. 699 hoc fere modo disserit: „Demetrius in vehementi genere (τῷ δεινῷ χαρακτῆρι), quod praecipue in veris contentionibus (ἀληθινοῖς ἀγῶσι) locum habet, naturam valere, obesse artem docet, cf. §§ 27. 247. 250. 274. Qua in re consentit cum Alcidamante et Aristotele, qui idem docent de elocutione earum orationum, quae dicuntur, non scribuntur tantum, cf. Alcid. περὶ σοφιστῶν § 13, Aristot. Rhet. III, 12, praecipue p. 1413 b 9. 1414 a 8—16 [7]); discrepat a rhetoribus posterioris aetatis, qui etiam veris contentionibus

---

7) Liers praeterea laudat c. 7 p. 1408 b 11, c. 11 p. 1413 a 29. Hi autem loci nihil valent; neque enim ille ad eas quae dicuntur orationes solas spectat (quin illud οὐρανόμηκες quod ibi affertur videtur ex Isocratis or. 15, 134 petitum esse) et in hoc quae verba sola indicant de orationibus ibi agi „χρῶνται δὲ μάλιστα τούτῳ οἱ Ἀττικοὶ ῥήτορες", ea ab interpolatore quodam inculcata esse veri simile est.

elocutione artificiosa opus esse censent et imprimis Demosthenis elocutionem summa arte perfectam esse docent."

Verum est Alcidamantem et Aristotelem docere ad eas orationes quae dicantur elocutionem artificiosam non convenire. Demetrium autem aliter sentire de vehementi genere iam inde apparet, quod in iis quae de hoc genere exponit Demosthenis elocutionem, quae artificiosa est, tantopere respicit. Quod autem Liers putat artem, quae in elocutione Demosthenica insit, prioribus temporibus non esse animadversam, et hanc ob causam Aristotelem Demosthenis rationem nullam habuisse, id prorsus falsum est. Nam, ut non dicam vix posse intellegi quomodo homines fugere potuerit elocutionem Demosthenicam artis plenam esse, iam Aeschines hanc artem sensit, cf. eius orat. 2, 4 „*ἐφοβήθην . . . . . μή τινες ὑμῶν ἀγνοήσωσί με ψυχαγωγηθέντες τοῖς ἐπιβεβουλευμένοις καὶ κακοήθεσι τούτοις ἀντιθέτοις*" et 3, 229 „*ὅταν δ' ἐξ ὀνομάτων συγκείμενος ἄνθρωπος, καὶ τούτων πικρῶν καὶ περιέργων, ἔπειτα ἐπὶ τὴν ἁπλότητα καὶ τὰ ἔργα καταφεύγῃ, τίς ἂν ἀνάσχοιτο;*" Neque dubium esse mihi videtur, quin haec ars ipsa Aristoteli displicuerit, quoniam eam ad eas orationes quae dicuntur non convenire docet. Ipsum autem Demetrium bene cognovisse Demosthenem arte usum esse in elocutione inde apparet, quod multas dictiones artificiosiores exemplis ex illius orationibus sumptis illustrat, ut figuras §§ 263—270 et eas dictiones quae etiam in genere sublimi locum habent §§ 272 seq. Neque igitur a genere vehementi artem omnino abhorrere Demetrius docet, sed tantum artem nimiam; neque in eo maxime valere naturam ipsam, sed naturae speciem. Qua in re prorsus consentit cum Dionysio Halic. et posteriori-

bus. Cf. Dionys. De Isocr. 12 p. 558 ult., ubi nimia arte, qua Isocrates in elocutione usus sit, vituperata haec adduntur „*κράτιστον δ' ἐπιτήδευμα ἐν διαλέκτῳ πολιτικῇ καὶ ἐναγωνίῳ τὸ ὁμοιότατον τῷ κατὰ φύσιν*“, libelli qui inscribitur *περὶ ὕψους* capita 18 et 22, praecipue 18 § 2 „*ἄγει γὰρ τὰ παθητικὰ τότε μᾶλλον, ὅταν αὐτὰ φαίνηται μὴ ἐπιτηδεύειν αὐτὸς ὁ λέγων, ἀλλὰ γεννᾶν ὁ καιρός*“, Hermogenem Rh. Gr. Sp. II p. 379, 28—380, 8; Anonymum Seguerianum Rh. Gr. Sp. I p. 439, 11. 12.

§ 5. Liers Stilarten p. 696 „Auch Theophrastos kann die Kunst des Demosthenes nicht hoch angeschlagen haben, wenn er den Demades über jenen stellte (Plutarch Demosth. 10). Diesem Urtheil schliesst sich offenbar Demetrios an, welcher die Beredsamkeit des Demades einer längern Besprechung würdigt (§§ 282—286), den Demosthenes aber nirgends rühmend hervorhebt; § 250 sagt er sogar von ihm: *κακοτεχνοῦντι γὰρ ἔοικε διὰ τὴν ἀνταπόδοσιν, μᾶλλον δὲ παίζοντι, οὐκ ἀγανακτοῦντι.*“ Contra haec dicenda sunt complura. 1) Inde quod Theophrastus Demosthenicam eloquentiam minoris quam Demadeam aestimavit, non sequitur ut parvi eam aestimaverit. (Ceterum quae sit vis verborum *ἄξιος τῆς πόλεως* exposuit Bernays libri quem de Phocione conscripsit p. 134 seq.) 2) Nemini, nisi qui opinione praeiudicata ducitur, dubium esse potest quin Demetrius Demosthenis elocutionem permagni fecerit, cum ex illius orationibus ad genus vehemens illustrandum tot exempla afferat quot e nullo alio auctore. Quod autem ita se sentire nusquam expressis verbis profitetur, id nullius momenti est. Neque illud, quod Demetrius unum Demosthenis enuntiatum improbat, contra me facit, praeser-

tim cum etiam auctor libelli c. i. *περὶ ὕψους*, quanquam elocutionem Demosthenicam vehementer admiratur, tamen nonnullas virtutes ei deesse doceat, cf. cap. 34 § 3. 3) Demadem Demetrius non solum non pluris quam Demosthenem videtur aestimavisse, sed ne magni quidem, cf. § 282 „*ἄτοπον τρόπον ἔχειν δοκοῦντα*“ et § 286.

§ 6. Liers Stilarten p. 699 haec fere dicit: „Rhetores posteriores omnibus generibus formisque dicendi Demosthenem usum esse docent; Demetrius tantum unum ei tribuit, ergo priori aetati adscribendus est.“ — Inter posteriores illos distinguendi sunt ii, qui tria genera dicendi, et ii, qui formas (*ἰδέας*) elocutionis tractaverunt. Hi sunt soli Aristides et Hermogenes, quos ne ipse quidem ante Demetrium scripsisse censeo. Illi autem (Cornificius, Cicero, Dionys. Halic., alii) quod omnibus generibus dicendi Demosthenem usum esse docent, Demetrius id non docet, inde nihil concludi potest, cum illorum trium generum natura prorsus alia sit ac Demetrianorum quattuor, qua de re exponam capite altero. Ceterum non omnibus posterioris aetatis rhetoribus omnes virtutes in elocutione Demosthenica inesse visas esse, eo loco cognoscimus quem in § proxima e libello c. i. *περὶ ὕψους* attuli.

§ 7. Liers p. 701 sic fere disserit: „Si ea, quae Demetrius de generibus venusto et tenui docet, conferimus cum similibus quae extant apud rhetores posterioris aetatis, hos cognoscimus studuisse ut nihil proferrent nisi quae ad oratorum usum convenirent, quia omnia genera dicendi volebant optima elocutione oratoria comprehendi; Demetrium autem id non fecisse. Constat autem a rhetoribus prioribus elocutionis oratoriae minorem rationem

habitam esse quam a posterioribus; Demetrius igitur in illorum numero ducendus est.“

a) Ut autem singula videamus, genus venustum, quippe quod in orationibus locum non habeat, apud posteriores rhetores omnino non ipsum tractari Liers docet, sed tantum singula quaedam quae in illud cadant, imprimis virtutes (*ἀρεταί, ἰδέαι*) quae illius propriae sint. — At Aristides et Hermogenes non solum has virtutes singulas tractant, sed etiam genus dicendi quoddam apud utrumque extat, quod non idem quidem est ac genus venustum, sed hoc continet, et totum, id quod maxime contra Liersium facit, ab usu oratorum abhorret. Aristides enim duo genera omnis elocutionis elegantioris statuit, *τὸν πολιτικὸν λόγον* et *τὸν ἀφελῆ λόγον*. Ille est id genus, quod in orationes, hic id, quod in cetera omnia oratione pedestri scripta convenit; exempla, quibus illum Aristides illustrat, fere omnia e Demosthene, ea, quibus hunc, fere omnia e Xenophonte sumpsit. (Ille priore, hic posteriore artis Aristideae libro tractatur.) Idem discrimen interest inter Hermogenis *πολιτικὸν λόγον* et *πανηγυρικὸν λόγον*. Illum a Demosthene, hunc a Platone optime conformatum esse Hermogenes docet. Continetur autem Demetrii genus venustum et in Aristidis *ἀφελεῖ λόγῳ* et in Hermogenis *πανηγυρικῷ λόγῳ*.

b) Liers his verbis pergit: „Die dritte Stilart des Demetrios war für den Vortrag nicht geeignet; dies musste sich später natürlich ändern. Vertreter desselben wird Lysias . . . . . Bei Demetrios wird er nur einmal erwähnt § 190.“ — Illud primum non prorsus recte dictum est; neque enim usquam Demetrius genus tenue in pronuntiationem convenire omnino negat, sed hoc tantum dicit § 193, postquam docuit in illo genere enuntiata inter se

conecti opus esse (*συνδεδεμένη λέξις*): „*ἐναγώνιος μὲν οὖν ἴσως μᾶλλον ἡ διαλελυμένη λέξις, ἡ δ' αὐτὴ*[8]) *καὶ ὑποκριτικὴ καλεῖται.*“ Iis autem rhetoribus, qui genus tenue optime a Lysia conformatum esse docebant, hoc genus ad pronuntiationem forensem magis idoneum visum esse quam Demetrio, minime verum est; ipse enim Dionysius Halic. elocutioni Lysianae *τὸ ἐναγώνιον* deesse censuit, cf. De Demosth. 13 p. 994, 12 — 995, 3; De Lysia 13 inde a p. 482, 11. Adde quae De Isaeo 13 p. 608, 8 Dionysius de loco, quem ex Isaeo attulit, dicit: „*ταυτὶ μὲν διαλελυμένα καὶ ἐξ ἐπερωτήσεως· οἷς ὁ Λυσίας μὲν ἥκιστα κέχρηται· Δημοσθένης δέ, ὁ παρὰ τούτου* (*Ἰσαίου*) *τὰς ἀφορμὰς λαβών, ἀφειδέστερον.*“

8) Sic scriptum esse in cod. Paris. docet Hammer p. 72.

Caput alterum.

Demetrii et aliorum rhetorum doctrinae ad genera dicendi pertinentes inter se conferuntur.

§ 8. E doctrinis rhetorum veterum ad generum dicendi numerum ac naturas pertinentibus praeter Demetrianam unius tantum notitiam accuratiorem habemus. Quam multi auctores tradiderunt, uberrime autem inter eos Dionysius Halic. exposuit De Demosth. 1—34. Is tria genera dicendi esse docet: *τὴν ὑψηλήν, ἰσχνήν, μέσην λέξιν*; primum a Thucydide, alterum a Lysia, tertium a Platone et Isocrate optime esse conformatum, nisi quod Demosthenes unum quodque etiam ad superiorem absolutionis gradum perduxerit: quem omnibus generibus in vicem usum esse, ut omnes auctores priores elocutione superaret. (Libri qui est de Demosthene cum pars prima perierit, eius capitis quod erat de genere sublimi tantum pars extrema nunc extat; damni aliquantum expletur iis quae de elocutione Thucydidea Dionysius disserit De Thuc. 24. Ex iis capitibus, quae sunt de elocutione Demosthenica, maxime respicienda sunt 8. 10. 13. 21 inde a p. 1020, 9. 22. 33. 34.) Ante Dionysium eadem doctrina

reperitur apud Cornificium IV, 11—16 [9]) et apud Ciceronem in Oratoris §§ 20—23. 75—100. Tria autem genera illa iam Theophrastus, Aristotelis auditor, exhibuit: quod cognoscitur ex his Dionysii verbis De Demosth. 3 p. 958, 13 „*τρίτη λέξεως* (*ἰδέα*) [10]) *ἦν ἡ μικτή τε καὶ σύνθετος ἐκ τούτων τῶν δυεῖν· ἣν ὁ μὲν πρῶτος ἁρμοσάμενος καὶ καταστήσας εἰς τὸν νῦν ὑπάρχοντα κόσμον, εἴτε Θρασύμαχος ὁ Χαλκηδόνιος ἦν, ὡς οἴεται Θεόφραστος, εἴτε ἄλλος τις, οὐκ ἔχω λέγειν.*“ Theophrasto fundamentum paraverat iam Aristoteles; qui Poet. 22 init., Rhetor. III, 2 init. [11]) haec docet: Elocutionem *σαφῆ* esse oportere neque vero *ταπεινήν*. Si tota *κυρίοις ὀνόμασι* fiat, *σαφῆ* eam esse, sed simul *ταπεινήν*; si tota *ξενικοῖς ὀνόμασι* (quo nomine tralationes, glossae, similia comprehenduntur), *ταπεινὴν* eam non esse, sed ne *σαφῆ* quidem. Quamobrem *τὸ κύριον* et *τὸ ξενικὸν* miscenda esse (et id alia ratione in oratione poetica, alia in pedestri, cf. p. 1404 b 3—5). — Volkmann Rhetorik edit. II p. 532 tria genera ab Antisthene instituta esse conicit, qui primus quantum nos sciamus *περὶ λέξεως ἢ περὶ χαρακτήρων* scripserit teste Laertio Diogene VI, 16. At non constat Antisthenis librum de generibus dicendi fuisse, cum vox *χαρα-*

---

9) § 11 „sunt igitur tria genera, quae genera nos figuras appellamus, in quibus omnis oratio non vitiosa consumitur: unam gravem, alteram mediocrem, tertiam extenuatam vocamus.“ extr. § 16 „sed figuram in dicendo commutare oportet, ut gravem mediocris, mediocrem excipiat attenuata, deinde identidem commutentur, ut facile satietas varietate vitetur.“

10) Addidit K. W. Krüger „Krit. Analekten“ I p. 136.

11) Hos locos ad generum dicendi historiam illustrandam primus quantum scio Liers Stilarten p. 698 adhibuit.

κτῆρες non solum de generibus, sed etiam de singulorum auctorum modis dicendi usurpetur. Neque veri simile id quod Volkmann coniecit mihi videtur esse, cum de generibus dicendi apud Anaximenem nihil, apud Aristotelem eorum tantum semina quaedam extent. — Volkmann edit. I p. 455 censuit illud quoque iam Theophrastum docuisse Demosthenem omnibus generibus in vicem usum esse. Quae coniectura non probabilior est quam illa. Neque enim quidquam indicat a Theophrasto Demosthenis aut aliorum eius aetatis oratorum ullam rationem esse habitam (Blass Attische Beredsamkeit II p. 119); neque eius formae elocutionis, quae in Demosthenis orationibus eminentissima est — Demetrius δεινότητα eam vocat — in doctrina illa instituenda ratio habita est (qua de re § 10 exponam), unde veri simile fit eum qui illam primus instituit — is autem fuisse videtur Theophrastus — de Demosthene omnino non cogitasse [12]). Ac ne illud quidem, optimam elocutionem tribus generibus coniunctis fieri, Theophrastus videtur docuisse, sed id a posteriore quodam doctrinae Theophrasteae additum esse eo consilio, ut illa ad elocutionem Demosthenicam exponendam adhiberi posset. (Volkmann edit. II p. 537.) — Ex iis rhe-

12) Blass l. l. id quoque contra Volkmannum facere dicit, quod Theophrastus, Quintiliano III, 8, 62 auctore, in genere deliberativo sermonem quam maxime remotum esse ab omni affectione voluerit; quod cum Demosthenis consuetudine minime concinat. At constat apud Quintilianum pro „affectione" e coniectura Regii legendum esse „affectatione", praesertim cum Quintilianus hac in re Theophrastum cum Aristotele consentire doceat, quod ad Rhet. III, 12 p. 1414 a 8 11 spectare e Quintiliani § 63 apparet. Cf. M. Schmidt De Theophrasto rhetore p. 51.

toribus, qui tria genera tractaverunt, nonnulli docuerunt uni cuique generi probabili agnatum esse genus vitiosum (ut Cornificius IV, 15. 16; Cicero et Dionysius de hac re silent). Hoc utrum Theophrastus iam docuerit necne, nescitur.

Addendum est doctrinam Theophrasteam, ut inter omnes ad genera dicendi pertinentes antiquissima fuit, ita ex omnibus unam ut videtur pervulgatam esse; itaque, postquam aliae a rhetoribus excogitatae et foras datae sunt, in usu versari non desiit, sed etiam per complura post Chr. n. saecula apud multos valuit, cf. Liers Stilarten p. 704.

§ 9. Age hanc doctrinam Theophrasto-Dionysianam cum Demetriana comparemus. Id qui adhuc fecerunt, parum accurate rem tractaverunt. Ut enim recte intellegamus quae sint discrimina inter illas doctrinas, inquirendum est quae sit utriusque ratio; quod nemo adhuc fecit. Hoc autem eo modo facillime cognoscemus, ut respiciamus ea quae rhetores de elocutionis *ἀρεταῖς* vel *ἰδέαις* docuerunt. Qua de re breviter nunc exponam, in universum Liersium secutus, qui in eam commentatione cui inscripsit „Zur Geschichte der rhetorischen Ideenlehre“ (Fleckeiseni Annal. philol. vol. 131 p. 577 seqq.) primus accuratius et optimo cum fructu inquisivit, cum antea ideae ne recte discernerentur quidem a generibus dicendi.

Ab Aristotele in Rhet. III hae virtutes elocutionis tractantur: *ἑλληνίζειν*, quo nomine et puritas et perspicuitas sermonis comprehenduntur, c. 5; *ὄγκος* et *συντομία*, c. 6; *τὸ πρέπον*, quo comprehenduntur *τὸ ἠθικὸν*, *τὸ παθητικὸν*, *τὸ τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασιν ἀνάλογον*,

c. 7; rhythmus, c. 8; periodorum structura, c. 9; facetiae, cc. 10. 11. Posteriores meliore disponendi ratione usi sunt. Dionysius Halic. diversis locis harum virtutum mentionem facit: a) ἀναγκαῖαι: 1. καθαρότης. 2. σαφήνεια. 3. συντομία. b) ἐπίθετοι: 4. ἐνάργεια. 5. ἡ τῶν ἠθῶν τε καὶ παθῶν μίμησις, cf. p. 776, 4. 6. αἱ τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ἐμφαίνουσαι τῆς κατασκευῆς ἀρεταί· ὕψος, καλλιρρημοσύνη, σεμνολογία, μεγαλοπρέπεια. 7. αἱ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸν τόνον καὶ τὰς ὁμοιοτρόπους δυνάμεις τῆς φράσεως περιέχουσαι· τόνος, βάρος, πάθος, ἐρρωμένον καὶ ἐναγώνιον πνεῦμα, ἐξ ὧν ἡ καλουμένη γίνεται δεινότης. 8. ἡδονὴ καὶ πειθὼ καὶ τέρψις καὶ αἱ ὁμοιογενεῖς ἀρεταί. 9. πρέπον. Hae virtutes quomodo comparentur, iam ante se ab aliis accuratissime demonstratum esse Dionysius dicit [13]). Multo uberius atque subtilius quam priores Aristides et Hermogenes, quorum scripta adhuc extant, de virtutibus elocutionis disseruerunt [14]), quas ipsi quidem non ἀρετάς, sed ἰδέας vocant.

13) p. 863, 5 „(οὐδὲν δεῖ ἐμὲ νυνὶ λέγειν) ἐξ ων θεωρημάτων τε καὶ πραγμάτων τούτων τῶν ἀρετῶν ἑκάστη γίνεται, πολλῶν ὄντων· καὶ γὰρ ταῦτα τῆς ἀκριβεστάτης τέτευχεν ἐξεργασίας." Liers extr. p. 581 illa θεωρήματά τε καὶ πράγματα putat esse elementa quibus una quaeque virtus fiat, διάνοιαν λέξιν σύνθεσιν; quod probari non potest cum alias ob causas, tum quia verbis πολλῶν ὄντων plures res quam tres significari manifestum est.

14) Liers p. 584 censet ex iis, quae Hermogenes doceat, plurima iam ab eius prioribus fuisse tradita; quae ipse de suo addiderit non magni momenti esse. Hoc verum non esse inde apparet, quod liber, quem Aristides non ita multo ante Hermogenem conscripsit, multo minus copiosus est quam illius, multa autem in eo insunt inepta inconditaque, cum apud Hermogenem omnia sint bene considerata, expolita, suis

Modus autem dicendi, quo unus aliquis utitur, cum ita accuratissime describatur, ut eius qualitates enarrentur, hoc certa quadam ratione faciendi illa doctrina, quae est de virtutibus elocutionis, facultatem affert. Itaque Dionysius saepius singulorum auctorum modos dicendi ita describit, ut doceat, quae virtutes in unius cuiusque elocutione insint, quae ei desint, interdum etiam quibus rebus factum sit ut hae desint; cf. De Lysia 2—14, De Isocr. 2. 3, Ad Cn. Pomp. 3 inde a p. 775, 5. Eadem fere ratione usus est Hermogenes in clarissimorum orationis pedestris auctorum modis dicendi explicandis, Rh. Gr. Sp. II p. 410, 21 — 424, 9.

§ 10. Harum virtutum elocutionis in generibus dicendi instituendis non omnium ratio haberi potest — ingens enim generum numerus fieret — sed nonnullae vel plurimae in hac quidem re neglegendae sunt. Atque qui primus, ut videtur, genera dicendi instituit, Theophrastus, unius tantum rationem habuit, ornatus (*ὄγκου, μεγαλοπρεπείας*); itaque haec tria genera distinxit: elocutionem ornatu carentem, a sermone cotidiano non differentem; alteram illi contrariam, poeticae finitimam; tertiam inter has mediam. Quod maxime perspicuum fit illis locis Aristoteleis, quibus doctrinae Theophrasteae principium et originem contineri § 8 dixi. Neque apud Dionysium res aliter habet. Is enim elocutionem Isocrateam et Platonicam et Demosthenicae partem quandam in uno genere medio ducit; quae tres elocutiones cum multum inter se differunt, tum ipse Dionysius eam formam elocutionis, quae

locis posita. (Quam in rem accuratissime inquisivit Baumgart libri c. i. Aelius Aristides als Repräsentant der sophistischen Rhetorik capite ultimo.)

a Demetrio δεινότης vocatur, apud Demosthenem eminentissimam docet esse, apud Isocratem et Platonem non reperiri, ut hac maxime Demosthenes, ubi genere medio utatur, ab horum utroque distinguatur (cf. De Demosth. 20—22, ubi Isocrates, 30 p. 1050, 8. 32, ubi Plato, 34 p. 1061, 9—13, ubi uterque cum Demosthene confertur); neque ullam ob aliam rem hae tres elocutiones uno genere comprehenduntur, nisi quia omnes orationem neque vulgarem neque prorsus inusitatam exhibent.

Quod autem in genus medium tam diversas elocutiones adscribi necesse erat, id in doctrina Theophrastea maxime displicet. Hoc ut tolleretur, opus erat praeter ornatum elocutionis alius virtutis aut aliarum rationem habere. Atque fuerunt qui unam aliam virtutem, χάριν vel ἡδονήν, eo consilio adhiberent. Ex quibus nonnulli satis habebant pro medio genere floridum ponere, cf. Quintilian. XII, 10, 58 „tertium (sc. genus dicendi) alii medium ex duobus, alii floridum — namque id ἀνθηρόν appellant — addiderunt"; quod minime idoneum est. Alii multo commodius docebant in uno quoque e generibus Theophrasteis χάριν inesse posse aut deesse, binas igitur species in singulis generibus esse. Ita iam Cicero censet in Oratoris §§ 20 seq.; dicit enim de genere sublimi „quod ipsum alii aspera, tristi, horrida oratione neque perfecta neque conclusa (consecuti sunt), alii levi et structa et terminata;" de genere tenui „in eodemque genere alii callidi, sed impoliti et consulto rudium similes et imperitorum, alii in eadem ieiunitate concinniores, id est faceti, florentes etiam et leviter ornati"; de genere medio „isque uno tenore, ut aiunt, fluit in dicendo nihil adferens praeter facilitatem et aequabilitatem, aut addit aliquos ut in corona toros omnemque

orationem ornamentis modicis verborum sententiarumque distinguit". Simillime Fortunatianus Rhetor. Lat. ed. Halm p. 125 „ἁδρὸν uniforme est? non, nam est aut αὐστηρὸν aut ἀνθηρόν . . . . . ἰσχνὸν uniforme est? non, nam est aut severius aut floridius . . . . . μέσον uniforme est? non, nam est aut severum aut laetum." Denique Proclus apud Photium p. 318 b 26 Bekker, postquam trium generum, quae vocat πλάσματα, mentionem fecit, haec addit „ἀνθηρὸν δὲ καὶ ἰδίαν οὐκ ἔστι πλάσμα, ἀλλὰ συνεκφέρεται καὶ συμμέμικται τοῖς εἰρημένοις, ἁρμόζει δὲ τοπογραφίαις καὶ λειμώνων ἢ ἀλσῶν ἐκφράσεσιν". (Hos locos tres iam Volkmann edit. II p. 535 una attulit, neque vero recte iis usus est.)

Alia virtus restabat quae et ipsa dignissima erat quae respiceretur, eam dico quam Demetrius δεινότητα vocat. Eius quoque tribus generibus Theophrasteis servatis ratio haberi poterat ita ut in uno quoque genere tertia species institueretur, cui δεινότης propria esset. Sed haec partitio subtilior quam commodior fuisset: neque enim sublime genus aut tenue χάριν aut δεινότητα accipiunt, sed hae formae elocutionis in solo fere genere medio reperiuntur. Itaque non male poterat quis generibus sublimi et tenui servatis in solo medio tres species illas distinguere. Atque hoc fecisse puto Hipparchum quendam, qui haec genera dicendi videtur exhibuisse (cf. §§ 19. 21): μεγαλοπρεπές, ἰσχνόν, γλαφυρόν, δεινόν, γραφικόν; ex quibus tria ultima sub genus medium cadere videntur, γραφικόν eius ea species esse quae neque χάριτι neque δεινότητι praedita est. Eadem genera Demetrius noster, qui post Hipparchum scripsisse traditur, exhibet excepto graphico. Haec quattuor genera iam ante se ab aliis proposita esse Demetrius ipse § 36 dicit, eos autem

docuisse sublime et tenue, cum plurimum inter se distarent, sola genera principalia esse, inter ea venustum et vehemens media esse, hoc sublimi propius, illud tenui. Hos id spectasse apparet, ut quam minimum a doctrina Theophrastea discederent. Neque vero Demetrius iis adstipulatur, sed uni cuique e quattuor generibus propriam naturam esse censet[15]. Illud denique addere libet, et Theophrasti doctrinam et Demetrianam formis geometricis illustrari posse: illam linea recta, cuius partes extremae genera sublime et tenue significant, pars interiecta genus medium; Demetrianam circulo, in quo genera paribus intervallis discreta sita sunt ita ut sublimi generi contrarium sit tenue, venusto vehemens, ordo igitur generum hic sit: sublime, venustum, tenue, vehemens; hoc

15) § 37, qua Demetrius illam priorum opinionem refutat, talis qualis traditur sensu caret. Illi enim id pro se facere dicebant, quod sublime genus tenui non misceretur, cum ceterum omnia genera miscerentur omnibus; hoc Demetrius postquam § 36 rettulit, § 37 ad illos refutandos eodem argumento ipse utitur. Mendum in his inesse manifestum est, quanquam eorum, qui adhuc de Demetrio scripserunt, nemo in iis videtur offendisse. Loci sanandi nullam aliam video rationem, nisi ut censeamus post illud *ὁρῶμεν*, quod in prima paragrapho extat, vocem *μὲν* intercidisse et post *πολλὴν δὲ δεινότητά τε καὶ χάριν* haec verba „*ὅμως δὲ οὐδὲν ἧττον ἡ δεινότης καὶ ἡ χάρις ἀντίκεισθον ἢ ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ ἰσχνότης*“ vel horum similia; cf. quae § 258 de generibus venusto et vehementi Demetrius dicit: „*οὗτοι δ' οἱ χαρακτῆρες ἐναντιώτατοι δοκοῦσιν.*“ — Miro modo neque cum verbis Demetrii convenienti locum interpretatus est Liers Stilarten p. 697.

ipso ordine quod genera a Demetrio tractantur, non nullius momenti esse mihi videtur.

§ 11. Proxima paragrapho ostendi Demetrium in generibus dicendi instituendis duarum virtutum elocutionis, quas Theophrastus in hac re neglexerit, rationem habuisse. Praeterea autem etiam alias virtutes adhibuit ad genus tenue illustrandum, non solum perspicuitatem (§§ 191—203), quae fortasse iam a Theophrasto ad eandem rem adhibita est (cf. locos Aristoteleos quos § 8 laudavi), sed etiam *ἐνάργειαν* et *πιθανότητα* (§§ 208—222). (Quod parum considerate fecit, cum utraque virtus generis tenuis non propria sit, sed non minus in ceteris locum habeat.) Unde Demetrium studuisse apparet quam maxime doctrinam ad genera dicendi pertinentem cum ea quae est de virtutibus elocutionis coniungere ac confundere; cuius rei simile nusquam apud rhetores reperitur.

§ 12. In libro qui est de Demosthene Dionysius, postquam de Demosthenis *λέξει* disseruit generibus dicendi adhibitis (cf. § 8), proxima parte (cc. 35—52) eius compositio, *σύνθεσις*, qualis sit exponit, ac primum quidem (cc. 36—46) generibus compositionis adhibitis. Ea quoque tria statuit: *τὴν αὐστηρὰν ἁρμονίαν* (cc. 38. 39), quam Aeschylus, Pindarus, Thucydides; *τὴν γλαφυράν* (c. 40), quam Hesiodus, Sappho, Anacreon, Isocrates; *τὴν μέσην* vel *μικτήν* (c. 41), quam Homerus, Herodotus, Plato, Demosthenes coluerint[16]. (Eadem Dionysius do-

16) Ex his generibus aspera compositio simillima est compositionis sublimis Demetrianae; Dionysii compositionem

cet etiam De comp. verb. cc. 21—24.) Hac de re qui adhuc scripserunt omnes putaverunt Dionysii χαρακτῆρας τῆς λέξεως ad elocutionem universam pertinere. Sed mirandum esset Dionysium prius de Demosthenis elocutione universa disseruisse, deinde de eius compositione sola; etiam magis mirandum eum elocutionis universae prorsus alia genera instituisse ac compositionis, quae in illa continetur. (Operam perdiderunt Volkmann edit. I p. 460, edit. II p. 547, et Hammer pp. 15 seqq., qui laboraverunt ut ostenderent haec genera cum illis convenire; nam, ut gravissimum tantum afferam, ἡ γλαφυρὰ σύνθεσις cum nullo e generibus λέξεως convenit.) Quamobrem equidem censeo Dionysium in libello qui est de Demosthene λέξιν intellegi voluisse ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων solam; quod puto manifestum futurum esse, nisi libelli capita prima periissent. Hac cum vi vox λέξις non raro usurpatur; Dionysius ipse De Lysia 8 p. 467, 8 praeter διάνοιαν et σύνθεσιν tertium elocutionis elementum λέξιν exhibet, idem Demetrius semper facit, Hermogenes et elocutionem universam (figuris sententiarum exceptis) et verborum delectum λέξιν vocat, cf. Rh. Gr. Sp. II p. 269, 8—13. 270, 13—15. Illud vero, quod in illa libelli parte, qua delectum verborum tractari puto, etiam figurarum saepius (p. 963, 10—14. 966, 15—967, 3. 977, 10—981, 15. 1008, 5. 1013, 16—1015, 1) mentio fit, nequaquam contra me facit, cum figurae Dionysio auctore et in ἐκ-

venustam Demetrius non tractat; pro eius media autem duas exhibet, venustam quam ipse dicit et vehementem, denique de tenui genere compositionis disserit, de quo nihil extat apud Dionysium. (Dionysii γλαφυράν compositionem prorsus diversam esse a Demetriana, § 2 ostendi.)

λογῇ et in σύνθεσιν cadant, cf. De Thucyd. 22 p. 862, 14—17. De Isocr. 3 p. 539, 11—14. Rerum autem, quae uni compositioni adscribi possunt, his solis locis mentio fit: p. 963, 14 — 964, 9. 1008, 2—5. 1013, 12—16 (qui omnes de Isocrate sunt)[17]; ubi Dionysium minore accuratione usum esse veri simile est.

Videmus igitur Dionysium alia genera instituisse delectus verborum, alia compositionis. Theophrasti quoque genera dicendi, quorum § 8 mentionem feci, ad delectum solum pertinuisse veri simillimum est; num compositionis genera instituerit, non constat[18]. Aliter res se habebat in ideis. Bene Liers Stilarten p. 684 not. 1 monet iam Aristotelem Rhet. III, 10 p. 1410 b 27—31 docere facetias fieri aut διανοίᾳ aut λέξει, et si λέξει, aut ὀνόμασι aut σχήμασι. Dionysius De Lysia 8 p. 467, 6 ἠθοποιΐας ele-

---

17) Praeter hos 1030, 2—13; sed is locus ad hanc rem non pertinet, cum continuationi disserendi iuterpositus sit. Dionysius enim postquam ostendit incisum quoddam supervacaneum esse, addit ne eam quidem excusatiouem afferri posse colo opus fuisse ad bonum sonum efficiendum: deteriorem enim illo sonum fieri.

18) Equidem coniecerim id eum fecisse eademque genera ac Dionysium exhibuisse, ea de re autem, quae sit aurea mediocritas in compositione, aliter iudicasse, atque compositionis asperae auctore gravissimo ipsum quoque Thucydide usum esse, nimis rhythmicae autem Gorgia et Thrasymacho, mediae Isocrate, cf. Ciceronis Orat. §§ 38—40, 174—176; quibus locis Theophrastea tradi Blass Att. Beredsamkeit II p. 120 iude conclusit, quod § 39 Theophrastus laudatur his verbis „primisque ab his (sc. Herodoto et Thucydide), ut ait Theophrastus, historia commota est ut auderet uberius quam superiores et ornatius dicere“.

menta docet esse haec: *διάνοιαν*, *λέξιν*, *σύνθεσιν*; De Isocr. 3 p. 539, 11 *τοῦ μεγάλου καὶ σεμνοῦ καὶ περιττοῦ ἐν λέξει*[19]) elementa Theophrasto auctore esse *ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων*, *ἁρμονίαν*, *τὰ περιλαμβάνοντα αὐτὰ σχήματα*, deinde in *πραγματικῷ τρόπῳ* tractando c. 4 p. 543, 4—6 quoddam ad illius virtutis *διάνοιαν* pertinens affert. Unde veri simile fit Dionysii aetate in omnibus virtutibus additiciis *διάνοιαν*, *λέξιν*, *σύνθεσιν* distinctas esse. Caecilium quoque ad libellum, quem conscripsit de sublimitate, disponendum haec tria elementa adhibuisse magna cum probabilitate coniecit Blass Griech. Beredsamkeit p. 202. In virtutibus necessariis Dionysii aetate veri simile est tantum *λέξιν* et *σύνθεσιν* distinctas esse.

Hac in re genera Demetriana a Dionysianis discrepant, cum ideis faciunt: unum quodque enim ex iis et ad *διάνοιαν* et ad *λέξιν* et ad *σύνθεσιν* pertinet.

§ 13. Neque in hac re sola, sed omnino genera Demetriana virtutum elocutionis similiora sunt quam generum dicendi verorum. (Genera vera dico talia, qualia sunt Theophrastea.)

Atque de discrimine, quod intersit inter *ἰδέας* (*ἀρετάς*) et *χαρακτῆρας*, Liers Ideenlehre p. 585 haec docet: „Die Ideen sind abstract, es sind Begriffe, in Wirklichkeit existieren sie in ihrer Reinheit nicht ..... In diesem Sinne bildet es (vox ideae) den Gegensatz zu *χαρακτήρ*: dieser ist etwas concretes und bezeichnet den Stil .... welcher sich aus den mannigfaltigen Mischungen der Ideen (*μίξεις*) und einzelner Theile derselben bildet ..... Dieser

19) Non recte Volkmann p. 533 his verbis genus dicendi significari putat; verum vidit Liers Ideenlehre p. 578.

Gebrauch von *ἀρετή* und *χαρακτήρ* seitens der Rhetoren deckt sich genau mit der Anwendung der beiden Worte in der Ethik." — De *χαρακτῆρσι* quae hoc loco Liers docet, vera sunt tantum si *χαρακτῆρα* intellegimus unius cuiusdam modum, non si genus dicendi; genera enim dicendi et ipsa, ut omnia genera, re non extant, sed cogitatione tantum finguntur qualitatibus, quae multorum singularium modorum dicendi communes sunt, ab his segregatis. Neque genera dicendi compluribus ideis composita esse necesse est, sed generis natura etiam in una virtute posita esse potest, velut generis sublimis Theophrastei natura posita est in uno ornatu elocutionis, ut ad genus sublime et ad virtutem ornatus, quae quidem est in *ἐκλογῇ ὀνομάτων*, illustranda prorsus eadem possint adhiberi. Discrimen igitur princeps, quod extat inter genera vera et ideas omnino non in eorum ipsis naturis positum est, sed in usibus diversis, ad quos adhibentur. In genus enim aliquod adscribuntur auctoris alicuius scripta universa (ut Thucydidis elocutio universa generi sublimi) aut scriptum singulare aut scripti pars continua et amplior (ut Demosthenis orationes Dionysius De Demosth. 9. 13. 14 in singula genera distribuit). In ideas autem non solum talia adscribi possunt, sed etiam partes minutissimae ut enunciata singularia, verba singularia, similia. Hac quoque in re genera Demetriana a Theophrasteis discrepant, cum ideis faciunt. Quod nisi ita esset, Demetrius, ut exemplo utar, Xenophontis elocutionem in unum genus venustum adscripsisset; re vera autem, ut ad genus venustum illustrandum permultos locos ex eius scriptis petitos adhibet, ita nonnullos ad sublime (§§ 84. 98. 103. 104) et ad vehemens (131). Item Homerum laudat in generibus sublimi (saepe), venusto (129.

130. 133), vehementi (255. 130 cf. 262); Herodotum in sublimi (44. 66) et venusto (181); Platonem in sublimi (51. 56), venusto (181—185), tenui (205), vehementi (266. 288. 290. 297); Lysiam in tenui (190) et vehementi (262). Cum his confer quae §§ 36. 37 Demetrius de mixtione generum exponit; de quibus iam Volkmann p. 539 haec docet „hierin . . . . . lassen sich unschwer die Keime der Ideenlehre der spätern Sophisten erkennen". Quin nusquam Demetrius ullius auctoris elocutionem in genus singulare adscribit.

Generibus autem veris *χαρακτῆρες* Demetriani in hac una re similes sunt, quod Demetrius quattuor tantum formas dicendi principales instituit, quarum sub unam quamque certum quoddam genus auctorum cadit, quod ceterarum si non expers, at certe minus est particeps; *πιθανότητα* autem et *ἐνάργειαν* non quintam et sextam addidit, sed *ἰσχνότητι* subiecit.

———

Caput tertium.

Cui aetati Demetrius adscribendus sit demonstratur.

§ 14. I. Cum sub Theophrasti genus dicendi medium elocutiones admodum diversae cadant, Demetrius pro hoc genere vehemens et venustum exhibeat (cf. § 10), Demetrii doctrina quae est de generibus dicendi magis idonea est quam Theophrastea. Quod haud dubie Dionysius, si illa eius aetate iam in medium prolata fuisset, intellexisset itaque doctrinam Demetrianam secutus esset aut similem aliam ipse instituisset, non Theophrasti genera tria servavisset. At, dixerit quis, etiam apud complures auctores, qui quin post Demetrium scripserint dubitari non potest, genera Theophrastea tria reperiuntur. Hoc verum est; sed illi auctores homines mediocres fuerunt neque mirum est eos doctrinae Demetrianae aut notitiam nullam habuisse aut eam neglexisse, permira autem talis incuria esset in Dionysio, qui inter rhetores praestantissimos fuit.

§ 15. II. Eam formam dicendi, quam Demetrius *δεινότητα* vocat, Dionysius, quanquam in generibus statuendis eius rationem nullam habuit, non neglexit sed diligenter observavit. Quod ostendam nonnullis locis ex eius scriptis apponendis. De Demosth. 22 p. 1021 ult.

quomodo ipsius animus commoveatur orationibus Demosthenicis legendis, hoc modo exponit: „ὅταν δὲ Δημοσθένους τινὰ λάβω λόγον, ἐνθουσιῶ τε καὶ δεῦρο κἀκεῖσε ἄγομαι, πάθος ἕτερον ἐξ ἑτέρου μεταλαμβάνων, ἀπιστῶν, ἀγωνιῶν, δεδιώς, καταφρονῶν, μισῶν, ἐλεῶν, εὐνοῶν, ὀργιζόμενος, φθονῶν, ἅπαντα τὰ πάθη μεταλαμβάνων, ὅσα κρατεῖν πέφυκεν[20]) ἀνθρωπίνης γνώμης· διαφέρειν τ' οὐδὲν ἐμαυτῷ δοκῶ τῶν τὰ μητρῷα καὶ τὰ κορυβαντικὰ καὶ ὅσα τούτοις παραπλήσιά ἐστι, τελουμένων." In libro qui est de Dinarcho Dionysius docet Dinarchi elocutionem saepe Demosthenicae admodum similem esse, neque tamen unquam adeo ut ab ea discerni non possit, cum huius virtutes quaedam propriae sint quibus illa careat; hae quae sint his verbis significat 6 p. 641 ult.: „ὁ δὲ τούτους τε καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ὑπερβαλόμενος Δημοσθένης, ἅπαντα μιμησάμενος καὶ πάντων τὰ κάλλιστα ἐκλεξάμενος, δῆλος μὲν καὶ τῇ φωνῇ μόνον, δῆλος δὲ καὶ τῷ καθ' ἕνα ἕκαστον λόγον πρέποντι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῇ συνθέσει καὶ τῷ τῶν σχηματισμῶν ἀγκύλῳ καὶ τῇ οἰκονομίᾳ καὶ τῷ πάθει καὶ τὸ μέγιστον τῇ δεινότητι." Itaque 7 p. 643, 14 haec dicit de orationibus quae inter Dinarcheas tradantur: „ἐὰν μὲν καὶ ἡ τῆς λέξεως μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ τῆς συνθέσεως ἐξαλλαγὴ καὶ τὸ τῶν παθῶν ἔμψυχον καὶ τὸ διὰ πάσης κεραίας δῆκον πικρὸν καὶ φοβερὸν[21]) τό τε πνεῦμα καὶ ἡ δεινότης πᾶσι παρέπηται, μηδὲν ἔτι τὸ κωλῦον ἔστω (ἐν τοῖς)[22]) Δημοσθέ-

20) Hoc verbum in codicibus extare docet L. Sadée in commentatione c. i. De Dionysii Halic. scriptis rhetor. (Dissert. Argentor. II) p. 97.

21) νοερὸν traditur, correxit Sadée l. l.

22) Addidit Sadée in Fleckeiseni Annal. philol. vol. 127 p. 413.

νους αὐτοὺς ἀναγράφειν.“ Ad Cn. Pomp. 6 p. 786, 3 de Theopompo haec dicit: „*ὁ δὲ λεκτικὸς* (sc. *χαρακτὴρ*) *Ἰσοκράτει μάλιστα ἔοικε . . . . . διαλλάττει δὲ τῆς Ἰσοκρατείου κατὰ τὴν πικρότητα καὶ τὸν τόνον ἐπ' ἐνίων, ὅταν ἐπιτρέψῃ τοῖς πάθεσι, μάλιστα δ' ὅταν ὀνειδίζῃ πόλεσιν ἢ στρατηγοῖς πονηρὰ βουλεύματα καὶ πράξεις ἀδίκους. πολὺς γὰρ ἐν τούτοις ⟨ὁ τόνος⟩*[23]) *καὶ τῆς Δημοσθένους δεινότητος οὐδὲ κατὰ μικρὸν διαφέρει, ὡς ἐξ ἄλλων πολλῶν ἄν τις ἴδοι κἀκ τῶν Χιακῶν*[24]) *ἐπιστολῶν, ἃς τῷ ⟨ἐναγωνίῳ⟩*[25]) *πνεύματι ἐπιτρέψας γέγραφεν.*“ In libri qui est de Isaeo cc. 3—13 Dionysius demonstrat Isaeum in dicendo maiore quam Lysiam arte usum esse et hanc ob rem eius elocutionem graviorem esse nervosioremque quam Lysiae, Demosthenicae autem *δεινότητος* fontem atque originem ea contineri, cf. 3 p. 590, 1—6. 13 p. 608, 8—10. 611, 3—6.

Sed tamen huius formae dicendi quae sit natura, Dionysius non satis perspexit: parum eam distinxit ab artificioso (*τεχνικόν, περίεργον*) et inusitato (*ἐξηλλαγμένον*), quae illam saepe efficiunt, neque vero idem sunt atque ea. Hoc inde apparet, quod ipsam illam formam etiam in elocutione Thucydidea inesse putat, cf. De Thu-

23) Addidi coll. p. 995, 4. Herwerden in editione epistolarum criticarum trium sic scribendum esse censet: *πολὺς γὰρ ⟨ῥεῖ⟩ ἐν τούτοις.*

24) Codices habent *ἀχαικῶν* aut *ἀρχαϊκῶν*, correxit A. Schaefer, „Demosthenes und seine Zeit“ III², p. 306 not. 2.

25) In codice Ambr. spatium vacuum extat IX vel X litterarum. Herwerden l. l. scripsit *σφοδρῷ*. *Ἐναγωνίῳ* coniecit Usener libelli cui inscripsit „Dionysii Halicarnassensis librorum de imitatione reliquiae“ p. 66, sed mavult scribere *συμφύτῳ*.

cyd. 24 p. 869 ult. „χρώματα δ' αὐτῆς (sc. τῆς Θουκυδίδου λέξεως) τό τε στρυφνὸν καὶ τὸ πυκνὸν καὶ τὸ πικρὸν καὶ τὸ αὐστηρὸν καὶ τὸ ἐμβριθὲς καὶ τὸ δεινὸν καὶ τὸ φοβερόν, ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα τὸ παθητικόν," 24 p. 865, 10, ubi has virtutes Dionysius docet in nullius ex iis historicis, qui ante Thucydidem scripserint, elocutione fuisse (apud Thucydidem eas extare non expressis quidem verbis dicit, sed intellegi vult): „οὐδὲ δὴ τόνον οὐδὲ βάρος οὐδὲ πάθος διεγείροντα τὸν νοῦν, οὐδὲ τὸ ἐρρωμένον καὶ ἐναγώνιον πνεῦμα, ἐξ ὧν ἡ καλουμένη γίνεται δεινότης", 48 p. 933, 13, ubi de loco, quem e Thucydide attulit, haec dicit: „ταῦτα γὰρ ἐν τῷ σαφεῖ καὶ καθαρῷ τῆς διαλέκτου τρόπῳ λεγόμενα προσείληφε καὶ τὸ τάχος καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸν τόνον καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν δεινότητα, καὶ πάθους ἐστὶν ἐναγωνίου μεστά", De Dinarcho 8 p. 645, 5. Quin etiam Demosthenes hanc formam dicendi a Thucydide sumpsisse Dionysio videtur, cf. De Thucyd. 53 p. 944, 3 „ῥητόρων δὲ Δημοσθένης μόνος, ὥσπερ τῶν ἄλλων ὅσοι μέγα τι καὶ λαμπρὸν ἔδοξαν ποιεῖν ἐν λόγοις, οὕτω καὶ Θουκυδίδου ζηλωτὴς ἐγένετο κατὰ πολλά, καὶ προσέθηκε τοῖς πολιτικοῖς λόγοις παρ' ἐκείνου λαβών, ἃς οὔτ' Ἀντιφῶν, οὔτε Λυσίας, οὔτ' Ἰσοκράτης, οἱ πρωτεύσαντες τῶν τότε ῥητόρων, ἔσχον ἀρετάς, τὰ τάχη λέγω καὶ τὰς συστροφὰς καὶ τοὺς τόνους καὶ τὸ πικρὸν καὶ τὸ στρυφνὸν καὶ τὴν ἐξεγείρουσαν τὰ πάθη δεινότητα." De Demosth. 10. 34. Re vera autem δεινότης Demosthenica apud Thucydidem omnino non extat. Eius naturam Dionysio multo melius cognovit Demetrius, qui in genere vehementi tractando nusquam Thucydidis mentionem facit.

§ 16. III. Id quoque alicuius momenti est, quod ad illam formam dicendi significandam Dionysius non certum

quoddam verbum constanter adhibet, ut Demetrius vocem *δεινότητος*. Nam hac voce Dionysius ipse quoque saepius quidem utitur, sed plerumque non sola sed coniuncta cum aliis verbis quorum similis est vis, ut *τόνος*, *πνεῦμα*, *παθητικόν*; nonnullis vero locis, quibus huius formae dicendi mentionem facit, voce *δεινότητος* omnino non utitur, cf. De Demosth. 20 p. 1012, 12 „*ἀλλὰ μὴν ὅτι γ' ἄψυχός ἐστιν ἡ διάλεκτος αὐτοῦ* (Isocratis) *καὶ οὐ παθητική, πνεύματός τε, οὗ μάλιστα δεῖ τοῖς ἐναγωνίοις λόγοις, ἐλαχίστην ἔχουσα μοῖραν, οἴομαι μὲν ἔγωγε καὶ χωρὶς ὑπομνήσεως ἅπασιν εἶναι φανερόν.*" p. 1013, 10 „*ἐν τούτοις οὐ μέμφομαι τὸν ἄνδρα* (Isocratem) *τοῦ λήμματος· γενναία γὰρ ἡ διάνοια καὶ δυναμένη κινῆσαι πάθος· τὸ δὲ τῆς λέξεως λεῖον καὶ μαλακὸν αἰτιῶμαι. τραχεῖαν γὰρ ἔδει καὶ πικρὰν εἶναι καὶ πληγῇ τι παραπλήσιον ποιεῖν*" (cf. Demetr. § 274 „*ἡ δὲ δεινότης . . . . ἐγγύθεν πλήττουσιν ἔοικεν*"). 21 p. 1021, 3 „*μάλιστα δὲ κατὰ τὸ δραστήριον καὶ ἐναγώνιον καὶ ἐμπαθὲς ὅλῳ καὶ τῷ παντὶ κρεῖττον ἔχει* (elocutio Demosthenica) *ἐκείνης.*" 34 p. 1061, 12. — Inde autem, quod Dionysius certo verbo quo *δεινότητα* Demetrianam constanter appellaret caruit, veri simile fit eius aetate hanc formam dicendi nondum tam accurate fuisse tractatam, quam tractatur a Demetrio.

Eadem res etiam in libello Pseudolonginiano cui inscribitur *Περὶ ὕψους* [26]) reperitur. In quo imprimis hi

---

26) Hic libellus saeculo post Chr. n. primo aut alterius initio scriptus est; a quo, nescitur. Auctor saepe ea, quae Caecilius docuerat in libro quem de sublimitate conscripsit, impugnat, sed tamen ex hoc ipso libro multa in suum transtulit atque fere totus e Caecilio videtur pendere. Cf. Mar-

loci sunt de δεινότητι Demetriana: 1) cap. 8 inter quinque sublimitatis fontes τὸ σφοδρὸν καὶ ἐνθουσιαστικὸν πάθος commemoratur. (In libello qualis nunc extat hic fons unus commemoratur tantum, non uberius tractatur; quod olim quidem factum esse veri simile est, sed hanc libelli partem perditam esse, cf. quae exponit Rothstein in Hermae vol. 23 p. 15 seqq.) 2) c. 9, 10—13 exponitur hoc esse discrimen inter Iliada et Odysseam, ut in illa δεινότης insit (quanquam non hac ipsa voce id exprimitur), in hac non sit. 3) c. 12, 3—5 ostenditur elocutionis Demosthenicae maxime propriam esse δεινότητα, Ciceronianae ubertatem. 4) 5) c. 16, 2 demonstratur δεινότητα esse in insigni illa figura iurandi, qua Demosthenes in oratione de corona usus est; c. 22, 3—4 eandem esse in hyperbatis Demosthenicis. 6) c. 34, 4 auctor docet Demosthenem Hyperidi δεινότητι tanto praestare, ut, cum pauciores quam hic habeat virtutes, tamen merito ei omnino praeponatur. Horum locorum in iis tantum, quos tertio loco et sexto attuli, vox δεινότητος extat, sed vel in his, item ut saepe apud Dionysium, non sola sed coniuncta cum aliis quarum similis est vis. Unde apparet etiam libelli c. i. περὶ ὕψους auctorem certo verbo quo δεινότητα Demetrianam constanter appellaret caruisse. — Neque vero inde concludendum esse censeo Demetrium etiam post hunc scripsisse; nam hic Caecilium tantum eiusque aequales secutus esse potest neglectis iis quae rhetores posteriores nova protulerant.

Voce δεινότητος etiam Hermogenis aetate a multis eadem res videtur significata esse quae a Demetrio. Her-

---

tens, De libello περὶ ὕψους, 1877. Coblentz, De libelli περὶ ὕψους auctore, 1888.

mogenes enim Rh. Gr. Sp. II p. 389, 25—391, 30[27]), postquam exposuit se *δεινότητα* intellegi velle virtutem omnibus ideis ita utendi ut suo quaeque loco adhibeatur, commemorat a plurimis hominibus (*οἱ πολλοί* p. 389, 27. 391, 28) non hoc illa voce significari, sed eam unam formam dicendi, quam Hermogenes ipse *δεινότητα ἣ καὶ ἔστι καὶ εἶναι δοκεῖ* vocat (huic *δεινότητι* opponit eam *ἣ ἔστι μέν, οὐ μὴν δοκεῖ* et eam *ἣ οὐκ ἔστι μέν, δοκεῖ δὲ εἶναι*) et p. 392, 10 in plurimis e Demosthenis orationibus publicis inesse docet. In hac vocis notione quanquam non sola *δεινότης* Demetriana continetur, sed praeter hanc *τὸ σεμνόν* et *τὸ περινενοημένον*, tamen illa pars gravissima et maxime conspicua videtur esse.

§ 17. IV. Dionysius, cum *δεινότητος* Demetrianae, ut § 15 ostendi, saepe mentionem faciat, tamen de rebus singularibus, quibus ea fit, nihil dicit nisi quod De Isaeo 13 p. 608 seqq. docet asyndeta, interrogationes, *τὸ κατὰ συστροφὴν* et *παρακεκινδυνευμένον* in compositione et apud Isaeum et apud Demosthenem saepe inveniri, apud Lysiam rarissime. Uberior autem de hac re expositio imprimis in libello qui est de Demosthene desideratur; opus enim ea est ad elocutionem Demosthenicam accurate exponendam, quare quod Dionysius eam non exhibet, elocutio Demosthenica illo libello multo minus accurate et expresse describitur quam iis quae Demetrius de vehementi genere disserit; cuius libellum si Dionysius cog-

27) Liers Stilarten p. 700 (cf. Dissert. p. 9) ex hoc ipso loco effici docet Hermogenis aetate vocis notionem Demetrianam abolitam fuisse; quod vehementer miror.

nitum habuisset, haud dubie eo usus illud, quod nunc in ipsius libro desideratur, exhibuisset.

§ 18. V. Id genus compositionis observatione minime indignum, quod Demetrius *γλαφυρὰν σύνθεσιν* vocat et primus ut ipse docet tractavit, Dionysius omnino ignorat, cf. quae exposui § 12. (Demetrii paragraphis 183—185 usus esse mihi videtur Hermogenes Rh. Gr. Sp. II p. 341, 5—342, 9.)

§ 19. VI. Denique testimonium vetus, quod pro me facit, affero. Syrianus in prolegomenis quae conscripsit ad Hermogenis librum qui est de ideis haec dicit (Spengel, Synagoge technon p. 197, 22. Rh. Gr. W. VII p. 93, 4): „*εἰ δὲ καὶ διενοήθησάν τινες ἐπιγράψαι τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὸ ποσὸν αὐτῶν συστῆσαι, ποικίλως ἐποίησαν· ὧν εἷς ἐστιν ὁ Διονύσιος· οὗτος γὰρ τρεῖς εἶναι χαρακτῆράς φησι, τὸν ἰσχνόν, τὸν μέσον, τὸν ἁδρόν· ὁ δὲ Ἵππαρχος προστίθησι τόν τε γραφικὸν καὶ τὸν ἀνθηρόν· ὁ δὲ Δημήτριος ἐκβάλλει τὸν γραφικὸν τοῖς τετράσιν ἀρεσκόμενος.*“ (Quae horum simillima disserit Ioannes Siceliota Rh. Gr. W. VI p. 71, 6—9, ea e Syriano fluxisse et per se probabile est et ea re confirmatur, quod Rh. Gr. W. VI p. 71 ult. — 72, 9 haud dubie e VII p. 93, 10—20 fluxerunt.)

Dubitari autem potest, num ille Demetrius, cuius Syrianus hoc loco mentionem facit, is fuerit cuius libellus nunc extat. Syrianus enim docet haec genera dicendi ab eo esse exhibita: *ἰσχνόν, μέσον, ἁδρόν, ἀνθηρόν.* Quibus e nominibus cum unum tantum, *ἰσχνόν*, apud Demetrium extet, Walz Rh. Gr. W. IX p. IX not. negavit eum Demetrium, qui *περὶ ἑρμηνείας* scripsit, a Syriano significari. Sed vocibus *ἁδρόν* et *ἀνθηρόν* Demetrii genera

μεγαλοπρεπὲς et *γλαφυρὸν* significata esse posse manifestum est, praesertim cum etiam e Dionysii generibus unum Syrianus *ἁδρὸν* vocet, qua voce genus dicendi a Dionysio nullum usquam appellari Liers docet Stilarten p. 703. Atque etiam de Demetrii genere vehementi Syrianus cogitasse potest, quanquam eius loco medii mentionem facit. Erant enim qui elocutionem Demosthenicam sub unum genus medium cadere censerent, cf. Pseudo-Plutarch. De vita et poesi Homeri 72 = V p. 119, 51 — 120, 4 Dübner, Rh. Gr. W. VII, 1 p. 26, 3—9[28]); idem autem Demosthenes cum auctor optimus sit generis vehementis Demetriani, poterat quis putare genus medium idem esse ac vehemens. Nihil igitur obstat ne de nostro Demetrio Syrianum putemus cogitasse.

Docet autem Syrianus Demetrium post Dionysium Halicarnassensem scripsisse. Neque mera coniectura id videtur collegisse; nam si hoc fecisset, veri simile est eum coniecturum fuisse Demetrium ante Hipparchum scripsisse, cum hic quinque exhibuerit genera, ille quattuor, Dionysius tria.

§ 20. His argumentis satis probavisse mihi videor Demetrium post Dionysium scripsisse; spatium autem temporis non exiguum inter eos videtur intercessisse. Praeterea de Demetrii aetate hoc unum contendi potest

28) Idem atque hoc posteriore loco extat in Tryphonis libello qui est de tropis Rh. Gr. W. VIII p. 750, 3—8. Rh. Gr. Sp. III p. 201, 6—11, neque vero ipse Trypho hoc scripsit; cum enim ab universa re, de qua rhetor disserit, hoc prorsus alienum sit, ab interpolatore additum esse putandum est, quod Spengel indicavit, Hammer p. 18 neglexit.

eum ante Hermogenem scripsisse; quod inde colligi potest, quod Demetrius, si post illum scripsisset, haud dubie multa ex eius libro in suum transtulisset.

§ 21. Ex eodem Syriani loco discimus ab Hipparcho quodam, cuius apud nullum alium ex auctoribus veteribus mentio fit, quinque genera dicendi esse instituta, e quibus quattuor fuisse eadem atque quae Demetrius tractaverit, quintum *γραφικόν* vocatum esse. Hac voce manifestum est id genus elocutionis ab Hipparcho appellatum esse, quod imprimis Isocrates eiusque auditores coluerunt. De *γραφικῇ λέξει* iam Aristoteles Rhet. III, 12 disserit; ei *τὴν ἀγωνιστικὴν* opponit et hanc in pronunciandum tantum, illam in legendum tantum docet convenire. Isocrateam autem elocutionem ad legendum tantum, non ad pronunciandum convenire multi auctorum veterum docuerunt, ut Hieronymus eo fragmento, quod et Philodemus De arte rhetor. IV col. 18 v. 13 (ed. Spengel Abh. der philos.-philol. Cl. der Bayr. Akad. III p. 223) et Dionysius Halic. De Isocr. 13 p. 560, 7 servaverunt. Qua ratione usus Hipparchus quinque illa genera instituisse mihi videatur, § 10 exposui. Qua autem re Demetrius commotus sit, ut genus graphicum non tractaret, ego non perspicio.

§ 22. Restat ut ea, quae de historia doctrinarum ad genera dicendi pertinentium contendi posse demonstravi, summatim colligam.

Primus ut videtur genera dicendi Theophrastus instituit. Is secutus ea, quae Aristoteles Poet. c. 22 init. et Rhetor. III c. 2 init. dixerat, tria esse genera docuit, sublime tenue medium; quae pervulgata sunt et multa

per saecula in usu fuerunt. (Cf. § 8.) Pertinebant autem haec genera ad solum delectum verborum; num Theophrastus praeterea alia instituerit ad compositionem pertinentia, nescitur. (Cf. § 12.) His tribus generibus aut Theophrastus ipse aut alius quis rhetor aetate posterior tria vitiosa addidit. Porro post Theophrastum opinio orta est optimam elocutionem omnibus generibus cum varietate adhibendis fieri. Et hanc opinionem et genera vitiosa apud Cornificium primum reperimus. (Cf. § 8.) Fuerunt etiam, qui, cum in generibus instituendis virtutem venustatis non neglegendam esse censerent, in uno quoque genere binas species distinguerent, alteram venustate praeditam, alteram ea carentem; quod inter eos, quorum scripta nunc extant, primus Cicero facit. (Cf. § 10.) Hipparchus, rhetor Dionysio aetate inferior, generibus sublimi et tenui simpliciter servatis in solo medio duas species illas distinxit et praeter has tertiam, *δεινότητι* praeditam; has tres species autem cum et ipsas pro generibus haberet, quinque exhibuit genera. Demetrius rhetor denique, qui Hipparcho aetate inferior erat, Hermogene superior, ex Hipparchi generibus graphicum, id est generis medii speciem neque *χάριτι* neque *δεινότητι* praeditam, omisit, cetera servavit. (Cf. §§ 10. 19—21.) Apud hunc primum genera reperimus ad delectum et ad compositionem verborum simul pertinentia; neque ad haec sola pertinent, sed etiam ad sententiam. (Cf. § 12.) Et hac re et duabus aliis (cf. §§ 11. 13) fit ut genera Demetriana simillima sint idearum.

Vita scriptoris.

Arthur Altschul natus sum Dresdae a. d. XVI. Kal. Iunias anno h. s. LXVI. patre Sigmund, quem nuper morte mihi ereptum vehementer lugeo, matre Elisabeth e gente Josephson, quae cum gaudio meo etiamnunc vivit. Fidei addictus sum nulli. Litterarum elementis imbutus sum Dresdae. Deinde anno LXXV. cum parentibus Pragam transmigravi ibique scholam frequentavi cui est nomen K. K. deutsches Neustädter Staatsgymnasium. Anno LXXVIII. Dresdam reversus in scholae Mochmannianae classem quartam receptus sum; anno sequenti in Gymnasium Sanctae Crucis transii idque frequentavi donec anno LXXXV. examine superato Lipsiam me contuli ut studiis philologicis operam navarem. Scholis ibi interfui virorum doctorum de Bahder, de Gabelentz, Gardthausen, Hanssen, Heinze, Hildebrand, Kögel, Lipsius, Overbeck, Ribbeck, R. Richter, Rohde, Schreiber, Springer, Wachsmuth, Windisch, Wundt, Ed. Zarncke, Fr. Zarncke. Quos viros cum omnes, tum praecipue Wachsmuthium grato animo colere nunquam desinam.

Frommannsche Buchdruckerei (Hermann Pohle) in Jena. — 615